

**Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет економіки та управління
Кафедра економіки і торгівлі**

**Олена Павлова, Костянтин Павлов,
Самойленко Богдан, Шабала Олександр**

**СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР
Методичні рекомендації до практичних занять та виконання
самостійної роботи**

Луцьк – 2026

УДК

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Волинського
національного університету імені Лесі Українки
(протокол № ____ від _____ р.)*

Рецензенти

Садовська І.Б., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Павлова О.М., Павлов К.В., Самойленко Б.В., Шабала О.П.

Методичні рекомендації до практичних занять та виконання самостійної роботи з освітнього компонента «СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР» для здобувачів третього рівня вищої освіти за спеціальністю D7 Торгівля, освітньо-наукової програми Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, денної форми навчання / уклад. Павлов К.В., Павлова О. М., Самойленко Б.В., Шабала О.П. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2026.

Методичні рекомендації до практичних занять та виконання самостійної роботи з освітнього компонента «СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР» для здобувачів освіти третього рівня вищої освіти за спеціальністю D7 Торгівля денної форми навчання містять основні вимоги до виконання практичних завдань та самостійної роботи.

Рекомендовано здобувачам третього рівня вищої освіти денної форми навчання.

УДК

© Павлова О. М., Павлов К.В.,
Самойленко Б.В., Шабала О.П.

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2026

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Мета і завдання виконання практичних занять із освітнього компонента	5
2. Тематика практичних занять.....	7
Тема 1. . Соціальна економіка як функція державного управління	7
Тема 2. Становлення ринкової економіки в Україні та зміни в соціальній політиці	11
Тема 3. Нормативно-правове забезпечення соціальної політики в Україні.	15
Тема 4. Планування і фінансування розвитку соціальної сфери.	19
Тема5. Бідність та людський розвиток.....	22
Тема 6. Соціальний захист підприємництва як система.	25
Тема 7. Соціальний захист економічно активних підприємницьких структур.	28
Тема 8. Соціально-трудові конфлікти, їх врегулювання та вирішення.	30
Тема 9 Соціальне страхування як елемент соціального захисту.	33
Тема 10. Форми захисту соціально вразливих категорій населення.....	35
Тема 11. Державна підтримка соціального захисту підприємств.....	38
Тема 12. Основи формування соціальної політики підприємства.....	40
3. Тематика самостійної роботи.....	42

4.	Перелік	тем	для	написання	43
рефератів.....					
5.	Оцінювання			знань	45
студентів.....					
6.	Розподіл	балів	за	формами	47
контролю.....					
7.	Перелік	джерел		рекомендованої	48
літератури.....					

ВСТУП

Соціальна відповідальність підприємницьких структур – це суспільна наука, що вивчає як економічна діяльність впливає на соціальні процеси та формується під їх впливом. Вона аналізує розвиток суспільного побуту, його стагнацію, регрес внаслідок особливостей розвитку своєї локальної, регіональної чи світової економіки. Об'єктом навчальної дисципліни «Соціальна відповідальність підприємницьких структур» є процес здійснення соціально-економічної політики в умовах ринкової економіки, дослідження підприємницької діяльності в контексті соціальної економіки.

Предметом навчальної дисципліни «Соціальна відповідальність підприємницьких структур» є система економічних знань про соціальний захист населення, проблеми пошуку моделей та механізмів соціальної економіки в Україні, особливо в умовах воєнного часу, нормативно-правове забезпечення соціальної політики, види соціальних стандартів та нормативів.

1. Мета і завдання виконання практичних занять

Формування у здобувачів вищої освіти теоретичних знань та вироблення практичних навичок щодо особливостей нормативно-правового забезпечення соціальної політики, види соціальних стандартів та нормативів, формування політики соціального забезпечення працівників малих, великих та середніх підприємств в умовах ринкової економіки, розкриття предмету, завдань, функцій, методів дослідження соціальної економіки, основ організації соціального захисту соціально вразливих верств населення, особливостей соціального страхування в ринковій економіці, основ організації соціального захисту соціально вразливих верств населення (особи з інвалідністю, безробітні, сім'ї з дітьми).

Загальні компетентності

ЗК01. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері підприємницької, торговельної та біржової діяльності на основі системного наукового світогляду та загального б культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗК02. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК03. Здатність працювати автономно.

ЗК05. Здатність розробляти проєкти та управляти ними.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК01. Здатність планувати і виконувати оригінальні дослідження на відповідному рівні, досягати наукових результатів, які можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях, впроваджені у практичну діяльність, що створюють нові знання у підприємницьких, торговельних та біржових структурах та/або дотичних до них міждисциплінарних напрямках

СК02. Здатність продукувати, обґрунтовувати нові ідеї, гіпотези і моделі та приймати науково обґрунтовані рішення у підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності.

СК05. Здатність до критичного переосмислення і розвитку сучасних теорій, методологій, об'єктів досліджень й практик, із застосуванням системного підходу до врахування неекономічних аспектів з різних галузей знань, у підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності.

СК06. Здатність застосовувати сучасні інформаційно-комунікативні технології (інформаційні системи, хмарні технології, комунікаційні технології передачі та обміну інформацією), прилади та обладнання (в тому числі комп'ютерна техніка, апаратно-програмне забезпечення), необхідні для виконання інноваційної науково-дослідної, педагогічної, професійної діяльності в підприємницьких, торговельних та біржових структурах.

Програмні результати навчання

РН06. Приймати ефективні, етичні та соціально відповідальні рішення, забезпечувати лідерство, автономність та міжособистісну взаємодію у їх реалізації в професійній діяльності.

РН09. Планувати і виконувати теоретичні та/або емпіричні дослідження з використанням сучасних методів й інструментів, здійснювати критичний аналіз результатів власних або сторонніх досліджень у контексті усього комплексу сучасних знань щодо проблем у сфері підприємництва, торгівлі, біржової діяльності та дотичних міждисциплінарних напрямів, з дотриманням норм академічної і професійної етики.

РН10. Ініціювати, розробляти, реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити наявні та/або отримати нові цілісні знання, розв'язувати проблеми підприємництва, торгівлі та біржової діяльності з урахуванням етичних, соціальних, економічних, екологічних і правових аспектів.

2. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Соціальна економіка як функція державного управління

Метою вивчення теми є формування у здобувачів освіти системного уявлення про соціальну економіку як складову державної політики, розуміння її ролі у забезпеченні соціальної стабільності, розвитку підприємництва та підвищення якості життя населення.

Завданнями теми є:

- розкриття сутності соціальної економіки;
- аналіз ролі держави у формуванні соціально орієнтованої економіки;
- ознайомлення з основними інструментами державного управління соціальною сферою;
- формування навичок аналізу соціально-економічних процесів.

Поняття та сутність соціальної економіки

Соціальна економіка є складовою частиною національної економічної системи, що спрямована на забезпечення соціальної справедливості, захисту населення, розвитку людського капіталу та зменшення соціальної нерівності. Вона поєднує економічні та соціальні механізми регулювання суспільних відносин.

Соціальна економіка орієнтована не лише на отримання прибутку, а й на досягнення суспільно значущих цілей: підвищення рівня зайнятості, забезпечення гідних умов праці, соціального захисту громадян, підтримки вразливих груп населення.

До основних характеристик соціальної економіки належать:

- соціальна спрямованість виробництва;
- пріоритет людського капіталу;
- відповідальність бізнесу перед суспільством;
- партнерство держави, бізнесу та громадськості;
- сталий розвиток.

Соціальна економіка в системі державного управління

Державне управління соціальною економікою полягає у формуванні та реалізації політики, спрямованої на узгодження економічної ефективності та соціальної справедливості.

Основними функціями держави у сфері соціальної економіки є:

- регуляторна;
- перерозподільна;
- соціально-захисна;
- стимулююча;
- контрольна.

Держава встановлює правові норми, стандарти соціального забезпечення, мінімальні гарантії оплати праці, умови зайнятості, охорони праці та соціального страхування.

Важливу роль відіграють органи державної влади, місцевого самоврядування, соціальні фонди та громадські організації.

Моделі соціально орієнтованої економіки

У світовій практиці виділяють кілька основних моделей соціальної економіки:

1. Ліберальна модель (США, Велика Британія) – мінімальне втручання держави, висока роль приватного сектору.
2. Континентальна модель (Німеччина, Франція) – активна участь держави, система соціального страхування.
3. Скандинавська модель (Швеція, Норвегія) – високий рівень соціальних гарантій, значні податки.
4. Середземноморська модель (Італія, Іспанія) – значна роль сім'ї та громад.

Україна перебуває на етапі формування власної соціально орієнтованої моделі економіки з урахуванням європейських стандартів.

Інструменти державного регулювання соціальної економіки

Державне регулювання соціальної економіки здійснюється за допомогою таких інструментів:

- бюджетна політика;
- податкова система;
- соціальні трансферти;
- державні програми;

- субсидії та пільги;
- мінімальні соціальні стандарти;
- державні інвестиції у соціальну інфраструктуру.

Особливе значення має формування соціального бюджету, спрямованого на фінансування освіти, охорони здоров'я, культури, пенсійного забезпечення.

Роль підприємницьких структур у розвитку соціальної економіки

Підприємницькі структури є активними учасниками соціально-економічних процесів. Вони формують робочі місця, сплачують податки, інвестують у розвиток персоналу та територій.

Соціальна відповідальність бізнесу проявляється у:

- забезпеченні безпечних умов праці;
- гідній оплаті праці;
- соціальному страхуванні працівників;
- участі у соціальних проєктах;
- екологічній відповідальності;
- дотриманні етичних норм.

Впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності підвищує конкурентоспроможність підприємств та довіру суспільства.

Сучасний стан соціальної економіки України характеризується такими проблемами:

- обмеженість фінансових ресурсів;
- нерівномірний соціально-економічний розвиток регіонів;
- високий рівень тіньової економіки;

- демографічні виклики;
- наслідки воєнних дій.

Перспективними напрямками розвитку є:

- гармонізація законодавства з європейськими стандартами;
- розвиток соціального підприємництва;
- цифровізація соціальної сфери;
- посилення партнерства держави та бізнесу;
- підтримка людського капіталу.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає сутність соціальної економіки та її значення для суспільства?
2. Які основні функції держави у сфері соціальної економіки?
3. Які моделі соціально орієнтованої економіки існують у світі?
4. Яку роль відіграють підприємницькі структури у соціальному розвитку?
5. Які інструменти державного регулювання соціальної сфери є найбільш ефективними?
6. Які перспективи розвитку соціальної економіки в Україні?

Тема 2. Становлення ринкової економіки в Україні та зміни в соціальній політиці

Метою є формування у здобувачів освіти цілісного уявлення про процес переходу України до ринкової економіки, особливості трансформації соціальної

політики в умовах економічних реформ та вплив цих змін на розвиток підприємницьких структур.

Передумови переходу України до ринкової економіки

Після здобуття незалежності у 1991 році Україна успадкувала від командно-адміністративної системи централізовану модель управління економікою, низьку конкурентоспроможність виробництва, застарілі технології та неефективну систему розподілу ресурсів.

Основними передумовами переходу до ринкової економіки стали:

- розпад планової економічної системи;
- потреба інтеграції у світове господарство;
- необхідність підвищення ефективності виробництва;
- формування приватної власності;
- розвиток підприємництва та конкуренції.

Зміна економічної моделі вимагала комплексних реформ у сфері власності, фінансів, соціального забезпечення та державного управління.

Процес формування ринкової економіки в Україні умовно поділяється на кілька основних етапів.

Перший етап (1991–1995 рр.) характеризувався початковими реформами, лібералізацією цін, приватизацією державної власності, формуванням банківської системи. У цей період спостерігалось різке падіння виробництва, інфляція та зниження рівня життя населення.

Другий етап (1996–2004 рр.) пов'язаний зі стабілізацією економіки, запровадженням національної валюти, розвитком малого та середнього бізнесу, формуванням ринкової інфраструктури.

Третій етап (2005–2013 рр.) характеризувався активізацією євроінтеграційних процесів, модернізацією окремих галузей, зростанням соціальних видатків.

Четвертий етап (з 2014 р. до сьогодні) пов'язаний із реформами в умовах воєнних та політичних викликів, децентралізацією, цифровізацією економіки та адаптацією до європейських стандартів.

Трансформація соціальної політики в умовах ринкових реформ

Перехід до ринкової економіки супроводжувався суттєвими змінами у соціальній політиці держави. Відбувся перехід від повного державного забезпечення до поєднання державної, корпоративної та індивідуальної відповідальності за соціальний добробут.

Основними напрямками трансформації соціальної політики стали:

- реформування пенсійної системи;
- розвиток соціального страхування;
- запровадження адресної соціальної допомоги;
- модернізація системи охорони здоров'я та освіти;
- підтримка зайнятості населення.

Значна увага почала приділятися ефективності використання бюджетних коштів та соціальній адресності виплат.

Соціальні наслідки економічних перетворень

Економічні реформи мали як позитивні, так і негативні соціальні наслідки. З одного боку, відбулося формування ринкових інститутів, розвиток підприємництва, зростання мобільності робочої сили. З іншого боку, спостерігалися процеси соціальної диференціації, зростання безробіття, трудова міграція та посилення бідності.

Основними соціальними проблемами перехідного періоду стали:

- зниження рівня реальних доходів населення;
- нестабільність зайнятості;
- скорочення соціальних гарантій;
- погіршення демографічної ситуації;
- нерівний доступ до соціальних послуг.

Водночас поступово формувалися передумови для розвитку середнього класу та соціальної мобільності.

Вплив ринкових перетворень на підприємницьку діяльність

Становлення ринкової економіки створило нові можливості для розвитку підприємництва. З'явилися умови для приватної ініціативи, конкуренції, інноваційної діяльності та залучення інвестицій.

Разом з тим підприємницькі структури зіткнулися з такими проблемами:

- нестабільність законодавства;
- податкове навантаження;
- обмежений доступ до фінансових ресурсів;
- корупційні ризики;
- дефіцит кваліфікованих кадрів.

У цих умовах соціальна відповідальність бізнесу стала важливим чинником зміцнення довіри з боку суспільства та держави.

Сучасні тенденції розвитку соціальної політики в Україні

На сучасному етапі соціальна політика України спрямована на забезпечення соціальної стійкості, підтримку вразливих груп населення та відновлення економіки.

Основними тенденціями є:

- цифровізація соціальних послуг;
- розвиток електронного урядування;
- реформа системи соціального страхування;
- посилення соціального партнерства;
- орієнтація на європейські стандарти соціального захисту.

Важливим напрямом є поєднання економічного зростання з підвищенням соціальних стандартів життя населення.

Питання для обговорення:

1. Які основні передумови переходу України до ринкової економіки?
2. Охарактеризуйте основні етапи економічних реформ в Україні.
3. Як змінилася соціальна політика в умовах ринкових перетворень?
4. Які соціальні наслідки мали економічні реформи?
5. З якими проблемами зіткнулися підприємницькі структури у перехідний період?
6. Які сучасні тенденції розвитку соціальної політики в Україні є найбільш перспективними?

Тема 3. Нормативно-правове забезпечення соціальної політики в Україні

Метою вивчення теми є формування у здобувачів освіти знань про систему нормативно-правового регулювання соціальної політики в Україні, особливості її функціонування, роль законодавчих актів у забезпеченні соціального захисту населення та розвитку соціально відповідального підприємництва.

Поняття та значення нормативно-правового забезпечення соціальної політики

Нормативно-правове забезпечення соціальної політики являє собою систему законів, підзаконних актів, нормативних документів та міжнародних угод, які регулюють соціальні відносини у суспільстві.

Основною метою правового регулювання соціальної сфери є забезпечення реалізації соціальних прав громадян, підтримка соціальної стабільності, захист вразливих категорій населення та розвиток соціально відповідального підприємництва.

Нормативно-правове забезпечення сприяє:

- рівному доступу до соціальних послуг;
- захисту трудових прав;
- розвитку соціального страхування;
- підтримці соціального партнерства;
- запобіганню соціальним конфліктам.

Конституція України є основним документом, що визначає соціальну спрямованість держави. Відповідно до неї Україна є соціальною, правовою та демократичною державою.

Основні соціальні права громадян, закріплені в Конституції:

- право на працю;
- право на гідну оплату праці;
- право на соціальний захист;
- право на освіту;
- право на охорону здоров'я;

- право на житло;
- право на достатній життєвий рівень.

Ці норми є основою для формування спеціального соціального законодавства.

Законодавче забезпечення соціальної політики України складається з кодексів та спеціальних законів, які регулюють соціально-трудова та соціально-економічні відносини.

До основних законодавчих актів належать:

- Кодекс законів про працю України;
- Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»;
- Закон України «Про зайнятість населення»;
- Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»;
- Закон України «Про пенсійне забезпечення»;
- Закон України «Про охорону праці»;
- Закон України «Про соціальні послуги».

Для реалізації положень законів приймаються підзаконні нормативні акти, які конкретизують механізми соціальної політики.

До них належать:

- укази Президента України;
- постанови Кабінету Міністрів України;
- накази міністерств;
- рішення органів місцевого самоврядування.

Підзаконні акти регулюють порядок призначення субсидій, пільг, соціальних виплат, фінансування програм та надання послуг.

Україна є учасником міжнародних договорів у сфері соціального захисту та трудових прав.

Важливе значення мають:

- конвенції Міжнародної організації праці;
- Загальна декларація прав людини;
- Європейська соціальна хартія;
- акти Ради Європи.

Виконання міжнародних зобов'язань сприяє наближенню національного законодавства до європейських стандартів.

Механізми реалізації соціального законодавства

Реалізація соціальної політики здійснюється через систему державних і недержавних інституцій.

Основними механізмами є:

- діяльність органів соціального захисту;
- робота Пенсійного фонду;
- функціонування фондів соціального страхування;
- державний контроль;
- судовий захист прав громадян;
- цифрові сервіси соціальних послуг.

Цифровізація спрощує доступ населення до соціальної допомоги.

Соціальне законодавство регулює діяльність підприємств у сфері праці та соціального забезпечення.

Підприємницькі структури зобов'язані:

- дотримуватися трудового законодавства;
- забезпечувати соціальне страхування працівників;
- сплачувати обов'язкові внески;
- гарантувати безпечні умови праці;
- виконувати умови колективних договорів.

Дотримання норм підвищує авторитет підприємства та рівень довіри працівників.

Проблеми та напрями вдосконалення законодавства

Система соціального законодавства України має певні недоліки:

- часті зміни нормативних актів;
- складність процедур;
- недостатня поінформованість громадян;
- обмежене фінансування;
- недосконалий контроль.

Напрями вдосконалення:

- систематизація законодавства;
- розвиток електронних сервісів;
- спрощення адміністративних процедур;
- підвищення правової культури населення;

- посилення прозорості управління.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає роль нормативно-правового забезпечення соціальної політики?
2. Які соціальні права гарантує Конституція України?
3. Назвіть основні закони у сфері соціального захисту.
4. Яке значення мають підзаконні нормативні акти?
5. Як міжнародні стандарти впливають на соціальну політику України?
6. Які напрями вдосконалення соціального законодавства є найбільш актуальними?

Тема 4. Планування і фінансування розвитку соціальної сфери

Метою вивчення теми є формування у здобувачів освіти цілісного уявлення про систему планування та фінансування соціальної сфери в Україні, механізми формування соціальних програм, роль держави та підприємницьких структур у забезпеченні сталого розвитку соціальної інфраструктури та підвищенні рівня життя населення.

Основними завданнями теми є розкриття сутності соціального планування, аналіз джерел фінансування соціальної сфери, вивчення особливостей бюджетного забезпечення соціальних програм, а також формування навичок оцінювання ефективності використання фінансових ресурсів у соціальній сфері.

Розвиток соціальної сфери є одним із пріоритетних напрямів державної політики, оскільки саме вона забезпечує відтворення людського потенціалу, соціальну стабільність та сталий розвиток суспільства. До соціальної сфери належать освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура, фізична культура і спорт, житлово-комунальне господарство та інші галузі, спрямовані на задоволення соціальних потреб населення.

Планування розвитку соціальної сфери є складним і багаторівневим процесом, який передбачає визначення стратегічних цілей, пріоритетних напрямів, обсягів фінансування та очікуваних результатів. Воно здійснюється на державному, регіональному та місцевому рівнях і базується на аналізі соціально-економічного стану країни, демографічних показників, рівня зайнятості та доходів населення.

Важливу роль у плануванні відіграють державні програми соціального розвитку, стратегії регіонального розвитку, галузеві концепції та плани соціально-економічного розвитку територій. Ці документи визначають основні напрями модернізації соціальної інфраструктури, підвищення доступності та якості соціальних послуг, підтримки вразливих груп населення.

Фінансування соціальної сфери здійснюється за рахунок різних джерел, основним з яких є державний та місцеві бюджети. Бюджетні кошти спрямовуються на виплату пенсій, соціальних допомог, субсидій, фінансування закладів освіти та охорони здоров'я, реалізацію соціальних програм. Значну роль також відіграють кошти фондів соціального страхування, міжнародна фінансова допомога, благодійні внески та інвестиції приватного сектору.

Бюджетне фінансування соціальної сфери здійснюється відповідно до принципів цільового використання коштів, прозорості, ефективності та соціальної справедливості. Формування соціального бюджету передбачає визначення пріоритетів, розподіл ресурсів між різними напрямками соціальної політики та контроль за їх використанням.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів особливого значення набуває оптимізація витрат та підвищення результативності соціальних програм. Для цього застосовуються програмно-цільовий метод бюджетування, моніторинг соціальних показників, оцінювання соціального ефекту від реалізації програм.

Підприємницькі структури також відіграють важливу роль у фінансуванні соціальної сфери. Вони беруть участь у розвитку соціальної інфраструктури

через сплату податків, реалізацію корпоративних соціальних програм, інвестування у розвиток персоналу, підтримку місцевих громад. Соціально відповідальний бізнес сприяє зменшенню навантаження на державний бюджет та підвищенню якості соціальних послуг.

У сучасних умовах дедалі більшого значення набувають механізми державно-приватного партнерства, які дозволяють поєднувати ресурси держави та бізнесу для реалізації соціально важливих проєктів. Такі проєкти можуть стосуватися будівництва соціального житла, модернізації медичних закладів, розвитку освітньої інфраструктури, створення центрів соціальних послуг.

Разом із тим система фінансування соціальної сфери в Україні стикається з низкою проблем, серед яких недостатній рівень фінансування, неефективне використання коштів, нерівномірний розвиток регіонів, застаріла матеріально-технічна база соціальних установ. Вплив воєнних дій та економічної нестабільності додатково ускладнює реалізацію соціальних програм.

Перспективними напрямками розвитку системи планування і фінансування соціальної сфери є впровадження середньострокового бюджетного планування, розвиток електронного управління, підвищення прозорості використання коштів, залучення міжнародної допомоги, стимулювання соціальних інвестицій та посилення контролю за результативністю соціальних витрат.

Поєднання ефективного планування, стабільного фінансування та соціальної відповідальності бізнесу є необхідною умовою сталого розвитку соціальної сфери та підвищення рівня добробуту населення.

Питання для обговорення

1. Яку роль відіграє планування у розвитку соціальної сфери?
2. Які основні джерела фінансування соціальних програм в Україні?
3. У чому полягає значення бюджетної політики для соціального розвитку?

4. Яку роль відіграє бізнес у фінансуванні соціальної сфери?
5. Які проблеми існують у системі фінансування соціальних послуг?
6. Які напрями вдосконалення соціального фінансування є найбільш перспективними?

Тема 5. Бідність та людський розвиток

Метою вивчення теми є формування у здобувачів освіти розуміння сутності бідності та людського розвитку, їх взаємозв'язку з економічними та соціальними процесами, а також усвідомлення ролі держави й підприємницьких структур у подоланні бідності та підвищенні якості життя населення.

Бідність є складним соціально-економічним явищем, яке характеризується обмеженими можливостями людини щодо задоволення базових потреб, реалізації своїх здібностей та повноцінної участі в суспільному житті. Вона проявляється не лише у низькому рівні доходів, а й у недостатньому доступі до освіти, медицини, житла, культурних послуг та якісної зайнятості.

У сучасних умовах бідність розглядається як багатовимірне явище, що охоплює матеріальні, соціальні та психологічні аспекти життя людини. До основних форм бідності належать абсолютна, відносна та суб'єктивна бідність. Абсолютна бідність визначається неможливістю забезпечити мінімальні умови існування, відносна — відставанням від середнього рівня життя в суспільстві, а суб'єктивна — особистим сприйняттям власного матеріального становища.

В Україні проблема бідності має системний характер і пов'язана з економічною нестабільністю, безробіттям, низьким рівнем оплати праці, інфляційними процесами, трудовою міграцією та соціальними наслідками воєнних дій. Особливо вразливими до бідності є пенсіонери, багатодітні сім'ї, особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, безробітні та працівники з низькою кваліфікацією.

Важливим показником оцінювання соціального розвитку є рівень людського розвитку, який відображає можливості людини реалізувати свій потенціал у сфері освіти, здоров'я та матеріального добробуту. Концепція людського розвитку була розроблена в рамках Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй і ґрунтується на ідеї, що економічне зростання має бути спрямоване передусім на розвиток людини.

Основним інструментом оцінювання людського розвитку є Індекс людського розвитку, який враховує тривалість життя, рівень освіти та рівень доходів населення. Цей показник дає змогу порівнювати соціальний розвиток різних країн та регіонів і визначати проблемні напрями соціальної політики.

Низький рівень людського розвитку тісно пов'язаний із поширенням бідності. Обмежений доступ до якісної освіти та медицини знижує конкурентоспроможність людини на ринку праці, сприяє формуванню замкненого кола бідності та соціального відчуження. У таких умовах бідність передається від покоління до покоління, що негативно впливає на розвиток суспільства загалом.

Подолання бідності є одним із ключових завдань соціальної політики держави. Воно передбачає реалізацію комплексних заходів, спрямованих на підвищення зайнятості, зростання доходів населення, розвиток системи соціального захисту, підтримку малого та середнього бізнесу, стимулювання інноваційної діяльності та інвестицій у людський капітал.

Важливе значення має розвиток адресної соціальної допомоги, яка дозволяє спрямовувати ресурси саме тим категоріям населення, що найбільше потребують підтримки. Поряд із матеріальною допомогою важливу роль відіграють програми професійної перепідготовки, підтримки самозайнятості та розвитку підприємницьких ініціатив.

Підприємницькі структури відіграють значну роль у зменшенні рівня бідності через створення робочих місць, забезпечення гідної оплати праці,

інвестування у розвиток персоналу та реалізацію соціальних проєктів. Соціально відповідальний бізнес сприяє формуванню стабільного середовища для особистісного та професійного розвитку працівників.

У сучасних умовах особливого значення набувають інвестиції в освіту, науку, охорону здоров'я та цифрові технології, які створюють передумови для підвищення конкурентоспроможності людського капіталу. Розвиток людського потенціалу розглядається як стратегічний ресурс економічного зростання та соціальної стабільності.

Таким чином, боротьба з бідністю та забезпечення високого рівня людського розвитку є взаємопов'язаними процесами, що потребують узгоджених дій держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Питання для обговорення

1. У чому полягає сутність бідності як соціально-економічного явища?
2. Які основні причини поширення бідності в Україні?
3. Як пов'язані між собою бідність та людський розвиток?
4. Яку роль відіграє держава у подоланні бідності?
5. Як підприємницькі структури можуть впливати на зменшення соціальної нерівності?
6. Чому інвестиції в людський капітал є важливими для сталого розвитку?

Тема 6. Соціальний захист підприємництва як система

Метою вивчення теми є формування у здобувачів освіти уявлення про систему соціального захисту підприємництва, її структуру, механізми функціонування та роль у забезпеченні стабільності економічної діяльності, захисті прав суб'єктів господарювання та розвитку соціально відповідального бізнесу.

Соціальний захист підприємництва є важливою складовою соціально-економічної політики держави, спрямованої на створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, забезпечення стабільності господарської діяльності та захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємництва. Він охоплює систему правових, економічних, організаційних та соціальних заходів, спрямованих на підтримку підприємців у процесі їх діяльності.

У сучасних умовах підприємницька діяльність пов'язана з високим рівнем ризиків, нестабільністю ринкового середовища, змінами законодавства, фінансовими та соціальними викликами. Саме тому ефективна система соціального захисту підприємництва є необхідною передумовою сталого розвитку економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

Соціальний захист підприємництва включає гарантії права на здійснення господарської діяльності, захист від незаконного втручання з боку органів влади, забезпечення рівних умов конкуренції, підтримку малого і середнього бізнесу, сприяння доступу до фінансових ресурсів та інформаційної підтримки. Важливим елементом є також захист підприємців у сфері соціального страхування, пенсійного забезпечення та охорони праці.

Держава відіграє провідну роль у формуванні системи соціального захисту підприємництва. Вона розробляє нормативно-правову базу, визначає правила ведення бізнесу, встановлює податкові та митні режими, запроваджує програми підтримки підприємців, здійснює контроль за дотриманням законодавства. Особливе значення мають державні програми розвитку малого та середнього підприємництва, які передбачають надання пільгових кредитів, грантів, консультаційної допомоги та навчання.

Важливою складовою соціального захисту є фінансова підтримка підприємців. Вона реалізується через механізми державного кредитування, субсидування, гарантування кредитів, участі у міжнародних програмах

підтримки бізнесу. Такі заходи сприяють зменшенню фінансових ризиків, стимулюють інноваційну діяльність та розширення виробництва.

Значну роль у системі соціального захисту підприємництва відіграють інститути соціального партнерства, які забезпечують взаємодію між державою, бізнесом та профспілками. Через механізми колективних переговорів, укладання угод та консультацій відбувається узгодження економічних і соціальних інтересів різних сторін.

Окрему увагу слід приділити соціальному захисту підприємців як фізичних осіб, особливо у сфері соціального страхування та пенсійного забезпечення. Підприємці мають право на соціальні гарантії у випадку тимчасової непрацездатності, безробіття, нещасних випадків на виробництві, старості. Забезпечення доступу до цих гарантій сприяє підвищенню соціальної стабільності та мотивації до легальної діяльності.

У сучасних умовах важливого значення набуває цифровізація системи соціального захисту підприємництва. Впровадження електронних сервісів, онлайн-реєстрації, електронної звітності та цифрових платформ спрощує взаємодію бізнесу з державними органами, зменшує адміністративні витрати та підвищує прозорість управління.

Разом із тим система соціального захисту підприємництва в Україні стикається з низкою проблем, серед яких нестабільність законодавства, надмірне регуляторне навантаження, корупційні ризики, обмежений доступ до фінансування та недостатній рівень правової обізнаності підприємців. Ці фактори негативно впливають на розвиток бізнесу та знижують ефективність державної підтримки.

Перспективними напрямками вдосконалення системи соціального захисту підприємництва є спрощення регуляторних процедур, розвиток фінансових інструментів підтримки, посилення правового захисту підприємців, розширення програм навчання та консультацій, а також формування сприятливого

підприємницького клімату. Таким чином, соціальний захист підприємництва є комплексною системою, що забезпечує стабільність бізнес-середовища, сприяє розвитку соціально відповідального підприємництва та підвищує рівень економічної безпеки держави.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає сутність соціального захисту підприємництва?
2. Яку роль відіграє держава у підтримці бізнесу?
3. Які основні форми фінансової підтримки підприємців?
4. Як соціальне партнерство впливає на розвиток підприємництва?
5. Які проблеми існують у системі соціального захисту бізнесу в Україні?
6. Які напрями її вдосконалення є найбільш перспективними?

Тема 7. Соціальний захист економічно активних підприємницьких структур

Метою є формування у здобувачів освіти знань про особливості соціального захисту економічно активних підприємницьких структур, механізми забезпечення їх стабільного функціонування, захисту трудових та соціальних прав працівників, а також розвиток соціально відповідального бізнесу в умовах ринкової економіки.

Економічно активні підприємницькі структури є основою функціонування національної економіки, оскільки саме вони забезпечують виробництво товарів і послуг, створення робочих місць, формування доходів населення та наповнення державного бюджету. Водночас ефективність їх діяльності значною мірою залежить від рівня соціального захисту як самих підприємств, так і їх працівників.

Соціальний захист економічно активних підприємницьких структур являє собою систему заходів, спрямованих на забезпечення стабільних умов

господарювання, дотримання трудових прав, охорону праці, соціальне страхування та розвиток людського потенціалу. Він охоплює правові, економічні, організаційні та соціальні механізми підтримки бізнесу.

Одним із ключових елементів соціального захисту є забезпечення належних умов праці. Підприємства зобов'язані створювати безпечне виробниче середовище, дотримуватися норм охорони праці, забезпечувати працівників необхідними засобами захисту, проводити інструктажі та медичні огляди. Недотримання цих вимог призводить до зростання виробничого травматизму, зниження продуктивності праці та соціальної напруги в колективі.

Важливою складовою соціального захисту є система оплати праці та соціальних гарантій. Гідний рівень заробітної плати, своєчасна її виплата, надання доплат, премій та компенсацій сприяють підвищенню мотивації працівників і зменшенню плинності кадрів. Соціальні гарантії включають оплачувані відпустки, лікарняні, декретні виплати, соціальне страхування та пенсійне забезпечення.

Соціальне страхування відіграє особливу роль у захисті працівників підприємств від соціальних ризиків, таких як тимчасова втрата працездатності, безробіття, нещасні випадки на виробництві або професійні захворювання. Участь підприємств у системі соціального страхування є обов'язковою умовою забезпечення соціальної стабільності.

Розвиток людського капіталу є ще одним важливим напрямом соціального захисту економічно активних структур. Інвестиції у професійне навчання, підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств і адаптації персоналу до змін на ринку праці. Підприємства, які приділяють увагу розвитку персоналу, мають кращі перспективи довгострокового розвитку.

Держава здійснює регулювання соціального захисту підприємницьких структур через систему законодавчих норм, стандартів і контролю. Вона

встановлює мінімальні соціальні гарантії, регламентує трудові відносини, здійснює нагляд за дотриманням законодавства у сфері праці та соціального забезпечення. Важливу роль відіграють також інспекційні органи та служби зайнятості.

Соціальне партнерство між роботодавцями, працівниками та державою є ефективним механізмом узгодження соціально-економічних інтересів. Через колективні договори та угоди визначаються умови праці, оплати, соціальних пільг, режиму роботи та охорони праці. Це сприяє формуванню стабільних трудових відносин і запобіганню конфліктам.

У сучасних умовах значного поширення набувають корпоративні соціальні програми, які передбачають додаткові соціальні гарантії для працівників. До них належать медичне страхування, програми підтримки сімей, організація оздоровлення, психологічна допомога, гнучкі графіки роботи. Такі програми підвищують лояльність персоналу та імідж підприємства.

Разом із тим соціальний захист економічно активних підприємницьких структур в Україні стикається з певними труднощами, серед яких тіньова зайнятість, виплата заробітної плати «в конвертах», недотримання норм охорони праці, недостатній рівень соціальних інвестицій. Ці явища негативно впливають на соціальну безпеку та розвиток бізнесу. Перспективами розвитку соціального захисту підприємницьких структур є посилення державного контролю, удосконалення трудового законодавства, розвиток корпоративної соціальної відповідальності, впровадження сучасних стандартів управління персоналом та цифрових інструментів моніторингу соціальних показників.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає сутність соціального захисту економічно активних підприємницьких структур?
2. Яку роль відіграють умови праці у соціальному забезпеченні працівників?

3. Як система оплати праці впливає на мотивацію персоналу?
4. Яке значення має соціальне страхування для працівників підприємств?
5. Як соціальне партнерство сприяє стабільності трудових відносин?
6. Які напрями вдосконалення соціального захисту бізнесу є найбільш актуальними?

Тема 8. Соціально-трудова конфлікти, їх врегулювання та вирішення.

Метою вивчення теми є формування у здобувачів освіти знань про сутність соціально-трудова конфліктів, причини їх виникнення, основні форми прояву, а також механізми їх врегулювання та вирішення у сучасних умовах розвитку економіки.

Основними завданнями теми є ознайомлення з видами соціально-трудова конфліктів, аналіз ролі держави, роботодавців і працівників у процесі їх розв'язання, вивчення методів запобігання конфліктним ситуаціям та формування навичок конструктивного вирішення трудових спорів.

У процесі трудової діяльності між працівниками, роботодавцями та державними органами часто виникають суперечності, пов'язані з умовами праці, рівнем оплати, соціальними гарантіями, організацією виробництва та управління. Такі суперечності можуть перерости у соціально-трудова конфлікти, які є важливою складовою соціально-трудова відносин.

Соціально-трудова конфлікт — це зіткнення інтересів, позицій або вимог учасників трудових відносин, яке виникає у процесі реалізації трудових прав і обов'язків. Він може проявлятися у формі спорів, протестів, страйків, колективних звернень або інших форм соціального напруження.

Основними причинами виникнення соціально-трудова конфліктів є низький рівень оплати праці, затримка заробітної плати, незадовільні умови праці, порушення трудового законодавства, скорочення персоналу, відсутність

соціальних гарантій, неефективне управління та недостатня комунікація між керівництвом і працівниками. Значний вплив мають також економічні кризи, інфляція, безробіття та нестабільність ринку праці.

Залежно від кількості учасників соціально-трудові конфлікти поділяються на індивідуальні та колективні. Індивідуальні конфлікти виникають між окремим працівником і роботодавцем, тоді як колективні охоплюють групу працівників або весь трудовий колектив. За характером прояву вони можуть бути відкритими або прихованими, локальними або масштабними.

Важливу роль у врегулюванні соціально-трудових конфліктів відіграє система соціального партнерства, яка передбачає взаємодію між працівниками, роботодавцями та державою. Через переговори, консультації, укладання колективних договорів і угод відбувається узгодження інтересів сторін та пошук компромісних рішень.

Одним із основних методів врегулювання конфліктів є переговори, під час яких сторони намагаються досягти взаємоприйнятної рішення шляхом обговорення проблеми та поступок. Переговорний процес сприяє зниженню соціальної напруги та збереженню стабільних трудових відносин.

Важливими механізмами розв'язання трудових спорів є посередництво та арбітраж. Посередник допомагає сторонам налагодити діалог і знайти компроміс, а арбітраж передбачає залучення незалежного органу для прийняття обов'язкового рішення. В Україні ці функції здійснюють спеціалізовані державні та громадські інституції.

У випадках, коли інші методи не дають результатів, працівники можуть вдаватися до страйків як крайньої форми захисту своїх прав. Страйк є законним засобом колективного тиску на роботодавця, але його проведення має здійснюватися відповідно до законодавства та з дотриманням встановлених процедур.

Важливим напрямом у сфері соціально-трудових відносин є профілактика конфліктів. Вона передбачає створення сприятливого психологічного клімату в колективі, забезпечення прозорості управлінських рішень, дотримання трудового законодавства, своєчасне інформування працівників та розвиток корпоративної культури.

У сучасних умовах цифровізації значного поширення набувають електронні системи комунікації, онлайн-консультації, електронні звернення та дистанційні переговори, які сприяють оперативному реагуванню на конфліктні ситуації та підвищенню ефективності їх вирішення.

Разом із тим система врегулювання соціально-трудових конфліктів в Україні стикається з проблемами, серед яких низький рівень правової культури, недостатня поінформованість працівників про свої права, слабкий розвиток соціального діалогу, формальний характер колективних угод та обмежена довіра між сторонами.

Перспективами розвитку системи врегулювання конфліктів є вдосконалення трудового законодавства, розвиток інститутів соціального партнерства, підвищення ролі профспілок, впровадження сучасних методів управління персоналом та формування культури конструктивного діалогу.

Таким чином, ефективне врегулювання соціально-трудових конфліктів є важливою умовою соціальної стабільності, підвищення продуктивності праці та сталого розвитку підприємств.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає сутність соціально-трудових конфліктів?
2. Які основні причини їх виникнення?
3. Яку роль відіграє соціальне партнерство у врегулюванні конфліктів?
4. Які методи розв'язання трудових спорів є найбільш ефективними?

5. У яких випадках застосовується страйк як форма захисту прав працівників?
6. Які заходи сприяють запобіганню соціально-трудовим конфліктам?

Тема 9. Соціальне страхування як елемент соціального захисту

Метою вивчення є формування у здобувачів освіти знань про систему соціального страхування, її роль у соціальному захисті громадян і підприємств, а також механізми реалізації страхових програм у сучасних економічних умовах.

Соціальне страхування є ключовим елементом системи соціального захисту, яке забезпечує громадян і підприємства від фінансових ризиків, пов'язаних із хворобою, травмами, безробіттям, старістю та іншими обставинами, що можуть призвести до втрати доходу. Воно ґрунтується на принципах солідарності, обов'язковості для окремих категорій громадян, цільового використання коштів і державного нагляду.

В Україні система соціального страхування охоплює страхування на випадок тимчасової непрацездатності, страхування від нещасних випадків на виробництві, страхування на випадок безробіття, пенсійне забезпечення та страхування у разі втрати годувальника. Ця система забезпечує матеріальну підтримку громадян у критичних життєвих ситуаціях і сприяє збереженню соціальної стабільності. Організаційно соціальне страхування здійснюється через державні та приватні страхові фонди. Основним державним механізмом є Фонд соціального страхування України, який фінансується за рахунок обов'язкових внесків роботодавців і працівників. Кошти фондів використовуються для виплати страхових допомог, пенсій, компенсацій та інших соціальних виплат.

Соціальне страхування є також інструментом захисту підприємств. Воно дозволяє зменшити фінансові ризики, пов'язані з тимчасовою втратою працездатності співробітників, необхідністю компенсації витрат на лікування або страхових виплат у разі нещасного випадку на виробництві. Учасники

системи страхування отримують гарантію, що витрати, які могли б суттєво вплинути на фінансову стабільність підприємства або родини працівника, будуть покриті страховими фондами.

Соціальне страхування має важливе значення для підтримки людського розвитку, оскільки забезпечує громадян можливістю залишатися активними на ринку праці, навіть за умов хвороби чи тимчасової втрати доходу. Воно стимулює працівників до легальної зайнятості та забезпечує довіру до системи соціального захисту.

Важливим аспектом соціального страхування є контроль за ефективністю використання коштів та прозорість діяльності страхових фондів. Держава забезпечує нагляд за витратами, порядок нарахування і виплати страхових допомог, а також запобігає зловживанням. Сучасні інформаційні та цифрові технології дозволяють автоматизувати процеси страхування, скоротити бюрократичні процедури та забезпечити своєчасну виплату страхових виплат.

Серед проблем, що існують у системі соціального страхування України, можна виділити недостатнє фінансування, нерівномірний розподіл коштів, низьку платоспроможність деяких категорій платників, недостатній рівень інформованості населення та труднощі з інтеграцією приватного страхового ринку. Подолання цих проблем потребує комплексних заходів, включаючи модернізацію законодавства, розвиток фінансової грамотності, вдосконалення адміністрування фондів і стимулювання добровільного страхування. Перспективними напрямками розвитку соціального страхування є розширення охоплення категорій населення, підвищення рівня страхових виплат, розвиток приватного страхового ринку, інтеграція цифрових сервісів, а також удосконалення законодавчої та нормативної бази. Ефективне соціальне страхування створює передумови для стабільного розвитку економіки, підвищення добробуту населення та зниження соціальної напруги в суспільстві.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає роль соціального страхування у системі соціального захисту?
2. Які види соціального страхування існують в Україні?
3. Як соціальне страхування впливає на стабільність підприємств та добробут працівників?
4. Які проблеми існують у сучасній системі соціального страхування?
5. Яким чином цифровізація може підвищити ефективність соціального страхування?
6. Які напрями розвитку соціального страхування є найбільш актуальними для України?

Тема 10. Форми захисту соціально вразливих категорій населення

Метою є формування у здобувачів освіти розуміння сутності соціального захисту соціально вразливих категорій населення, основних форм його реалізації, ролі держави, бізнесу та громадських організацій у забезпеченні соціальної підтримки та підвищення рівня життя населення. Основними завданнями є ознайомлення з категоріями населення, що потребують особливого соціального захисту, аналіз механізмів надання соціальної допомоги, вивчення інструментів державної підтримки та формування навичок оцінювання ефективності соціальної політики у сфері соціального захисту.

У сучасному суспільстві не всі громадяни мають однакові можливості для самостійного забезпечення належного рівня життя. Частина населення через вік, стан здоров'я, соціальні обставини або економічні труднощі потребує додаткової підтримки з боку держави та суспільства. Саме тому захист соціально вразливих категорій населення є одним із пріоритетних напрямів соціальної політики.

До соціально вразливих категорій належать люди похилого віку, особи з інвалідністю, багатодітні та малозабезпечені сім'ї, безробітні, внутрішньо

переміщені особи, ветерани, діти-сироти, особи, які втратили працездатність, а також громадяни, що опинилися у складних життєвих обставинах. Ці групи населення мають обмежений доступ до ресурсів і потребують спеціальних програм підтримки.

Основною формою захисту соціально вразливих категорій є надання соціальної допомоги у грошовій та натуральній формах. До грошових виплат належать пенсії, соціальні допомоги, субсидії, компенсації та пільги. Натуральна допомога передбачає забезпечення продуктами харчування, одягом, медикаментами, засобами реабілітації, житлом або тимчасовим притулком.

Важливу роль у системі соціального захисту відіграють соціальні послуги, які надаються державними та недержавними установами. До них належать догляд за людьми похилого віку, соціальний супровід сімей, психологічна допомога, реабілітаційні програми, консультаційні та освітні послуги. Такі послуги сприяють соціальній адаптації та інтеграції вразливих груп у суспільне життя.

Значне місце у захисті соціально вразливих категорій займають програми зайнятості та професійної реабілітації. Вони спрямовані на створення умов для працевлаштування осіб з інвалідністю, безробітних, внутрішньо переміщених осіб та інших категорій населення. Професійне навчання, перекваліфікація та підтримка підприємницьких ініціатив допомагають людям повернутися до активної економічної діяльності.

У сучасних умовах важливою формою соціального захисту є житлова підтримка. Вона передбачає надання соціального житла, компенсацій за оренду, участь у державних житлових програмах, а також підтримку внутрішньо переміщених осіб у забезпеченні житлом. Житлова стабільність є основою соціальної безпеки та психологічного благополуччя громадян.

Вагомий внесок у захист вразливих груп робить бізнес у межах корпоративної соціальної відповідальності. Підприємства можуть надавати

благодійну допомогу, створювати робочі місця для осіб з обмеженими можливостями, підтримувати соціальні проєкти, брати участь у волонтерських ініціативах. Така діяльність сприяє формуванню позитивного іміджу бізнесу та зміцненню соціальної стабільності.

Разом із тим система соціального захисту в Україні стикається з низкою проблем, серед яких недостатнє фінансування, нерівномірний доступ до соціальних послуг, бюрократичні складнощі, недостатня координація між органами влади та низький рівень інформованості населення. Ці фактори знижують ефективність соціальної підтримки та потребують комплексного вирішення. Перспективами розвитку системи захисту соціально вразливих категорій є модернізація соціальних програм, розширення електронних сервісів, адресність допомоги, посилення партнерства між державою, бізнесом і громадськими організаціями, а також розвиток соціального підприємництва. Таким чином, захист соціально вразливих категорій населення є важливою умовою соціальної справедливості, стабільності суспільства та сталого економічного розвитку.

Питання для обговорення:

1. Які категорії населення належать до соціально вразливих?
2. Які основні форми соціального захисту застосовуються в Україні?
3. Яку роль відіграють соціальні послуги у підтримці вразливих груп?
4. Як бізнес може брати участь у соціальному захисті населення?
5. Які проблеми існують у системі соціальної підтримки?
6. Які напрями вдосконалення соціального захисту є найбільш перспективними?

Тема 11. Державна підтримка соціального захисту підприємств

Метою є формування у здобувачів освіти системного уявлення про роль держави у забезпеченні соціального захисту підприємств, механізми державної підтримки бізнесу та їх значення для стабільного соціально-економічного розвитку країни.

У сучасній ринковій економіці держава відіграє важливу роль у створенні сприятливих умов для розвитку підприємництва та забезпеченні його соціальної захищеності. Державна підтримка соціального захисту підприємств спрямована на зменшення ризиків господарської діяльності, стабілізацію фінансового стану бізнесу, збереження робочих місць і підвищення рівня соціальної відповідальності.

Соціальний захист підприємств полягає у створенні системи гарантій, яка забезпечує стабільність їх функціонування в умовах економічної нестабільності, кризових явищ, змін у законодавстві та ринковій кон'юктурі. Держава формує правове середовище, що регулює підприємницьку діяльність, визначає правила оподаткування, трудових відносин, соціального страхування та охорони праці.

Однією з основних форм державної підтримки є фінансова допомога підприємствам. Вона реалізується через надання субсидій, дотацій, пільгових кредитів, державних гарантій, компенсацій відсоткових ставок за кредитами та участь у програмах розвитку бізнесу. Особливу увагу держава приділяє підтримці малого і середнього підприємництва, яке є основою економічної стабільності та зайнятості населення. Важливим напрямом державної підтримки є податкова політика. Запровадження податкових пільг, спеціальних режимів оподаткування, відстрочок платежів та спрощених систем обліку сприяє зменшенню фінансового навантаження на підприємства. Це дозволяє бізнесу спрямовувати більше ресурсів на розвиток, модернізацію та соціальні програми.

Значну роль відіграє державна підтримка у сфері зайнятості та соціального захисту працівників. Держава сприяє створенню нових робочих місць, реалізує програми перекваліфікації, професійного навчання та підтримки молоді. Такі

заходи дозволяють підприємствам формувати кваліфікований персонал і підвищувати продуктивність праці.

Важливим інструментом підтримки є інформаційно-консультаційна допомога. Державні органи та спеціалізовані установи надають підприємцям доступ до інформації щодо законодавства, фінансових програм, інноваційних технологій, експортних можливостей та інвестиційних проєктів. Це сприяє підвищенню управлінської культури та конкурентоспроможності бізнесу.

У сучасних умовах значного поширення набуває цифрова підтримка підприємств. Впровадження електронних сервісів, онлайн-платформ для реєстрації бізнесу, подання звітності, отримання дозволів та участі у державних програмах спрощує взаємодію між бізнесом і державою. Це зменшує адміністративні бар'єри та підвищує прозорість управління. Разом із тим система державної підтримки підприємств в Україні має низку проблем, серед яких нестабільність нормативної бази, складність процедур отримання допомоги, обмеженість бюджетних ресурсів, корупційні ризики та нерівний доступ до програм підтримки. Ці фактори знижують ефективність державної політики та потребують комплексного реформування.

Перспективними напрямками розвитку державної підтримки соціального захисту підприємств є спрощення адміністративних процедур, розширення фінансових інструментів, посилення контролю за цільовим використанням коштів, розвиток партнерства між державою та бізнесом, а також інтеграція принципів сталого розвитку у державну політику.

Питання для обговорення:

1. Яку роль відіграє держава у соціальному захисті підприємств?
2. Які форми фінансової підтримки бізнесу існують в Україні?
3. Як податкова політика впливає на соціальну стабільність підприємств?
4. Яке значення має цифровізація для державної підтримки бізнесу?

5. Які проблеми існують у системі державної допомоги підприємствам?
6. Які напрями її вдосконалення є найбільш перспективними?

Тема 12. Основи формування соціальної політики підприємства.

Метою вивчення теми є формування у здобувачів освіти знань про сутність соціальної політики підприємства, її структуру, принципи формування та роль у забезпеченні сталого розвитку бізнесу й підвищенні рівня соціальної відповідальності.

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки діяльність підприємств дедалі більше орієнтується не лише на досягнення економічних результатів, а й на забезпечення соціальної стабільності, добробуту працівників та гармонійної взаємодії з суспільством. У цьому контексті важливого значення набуває формування соціальної політики підприємства як складової загальної стратегії розвитку.

Соціальна політика підприємства — це система цілей, принципів, заходів і програм, спрямованих на забезпечення соціального захисту працівників, створення сприятливих умов праці, розвитку персоналу та підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу. Вона формується з урахуванням вимог законодавства, економічних можливостей підприємства, інтересів працівників і стратегічних пріоритетів керівництва.

Основою формування соціальної політики є дотримання трудового законодавства та соціальних стандартів. Підприємство зобов'язане забезпечувати безпечні умови праці, своєчасну виплату заробітної плати, соціальні гарантії, рівні можливості для всіх працівників і захист їхніх прав. Виконання цих вимог створює правову та моральну основу для розвитку соціально відповідального бізнесу. Важливим напрямом соціальної політики є розвиток персоналу. Підприємства інвестують у професійне навчання, підвищення кваліфікації, адаптацію нових працівників, формування кадрового резерву та підтримку кар'єрного зростання. Це сприяє підвищенню

продуктивності праці, зменшенню плинності кадрів і формуванню лояльності персоналу.

Соціальна політика також охоплює систему матеріального та нематеріального стимулювання працівників. До матеріальних стимулів належать премії, надбавки, соціальні пакети, медичне страхування, компенсації витрат. Нематеріальні стимули включають визнання досягнень, участь у прийнятті рішень, можливості самореалізації та формування сприятливого психологічного клімату. Значне місце у соціальній політиці підприємства займає забезпечення охорони праці та здоров'я персоналу. Це передбачає проведення профілактичних заходів, медичних оглядів, створення безпечного робочого середовища, впровадження сучасних стандартів безпеки та культури виробництва. Турбота про здоров'я працівників знижує виробничий травматизм і підвищує ефективність роботи.

Питання для обговорення

1. У чому полягає сутність соціальної політики підприємства?
2. Які основні напрями формування соціальної політики?
3. Як розвиток персоналу впливає на ефективність діяльності підприємства?
4. Яку роль відіграє соціальний діалог у формуванні соціальних програм?
5. Як соціальна політика пов'язана з корпоративною відповідальністю?
6. Які перспективи розвитку соціальної політики підприємств в Україні?

ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здобувача вищої освіти – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються здобувачем вищої освіти самостійно під методичним керівництвом викладача.

До завдань самостійної роботи, які запропоновані здобувачам вищої освіти, віднесено:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з вивчення рекомендованої літератури.
3. Вивчення основних термінів, категорій та понять за темами навчального компонента.
4. Підготовка до практичних занять, дискусій, роботи в малих групах, тестування.
5. Контрольна перевірка кожним здобувачем вищої освіти особистих знань за запитаннями для самоконтролю.

Література до теми: [1-10].

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

1. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах ринкової економіки
2. Роль держави у формуванні соціально відповідального підприємництва
3. Соціальна політика як складова економічного розвитку України
4. Вплив цифровізації на соціальну відповідальність бізнесу
5. Корпоративна соціальна відповідальність у сучасних компаніях
6. Соціальна економіка та її значення для суспільства
7. Соціальний захист працівників у підприємницьких структурах
8. Соціальне страхування в системі соціального захисту
9. Державне регулювання соціально-трудових відносин
10. Соціальне партнерство як механізм узгодження інтересів
11. Захист прав підприємців у сучасних умовах
12. Соціальні інвестиції як форма відповідального бізнесу
13. Бідність та її вплив на розвиток підприємництва
14. Людський розвиток і соціальна відповідальність бізнесу

15. Екологічна відповідальність підприємств
16. Соціальна відповідальність малого бізнесу
17. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб
18. Гендерна рівність у підприємницькому середовищі
19. Вплив глобалізації на соціальну відповідальність бізнесу
20. Роль профспілок у захисті прав працівників
21. Соціальні стандарти у трудових відносинах
22. Державна підтримка малого і середнього бізнесу
23. Соціальна відповідальність у сфері послуг
24. Вплив корпоративної культури на соціальну відповідальність
25. Благодійність як форма соціальної діяльності підприємств
26. Соціальне підприємництво в Україні
27. Захист прав споживачів як складова соціальної відповідальності
28. Соціальні гарантії для працівників підприємств
29. Роль освіти у формуванні відповідального бізнесу
30. Соціальні ризики у підприємницькій діяльності
31. Інновації та соціальна відповідальність бізнесу
32. Соціальна відповідальність у кризових умовах
33. Державні програми соціального захисту підприємств
34. Роль міжнародних організацій у розвитку соціальної політики
35. Соціальна відповідальність транснаціональних корпорацій
36. Цифрова трансформація соціальної сфери
37. Соціальні наслідки безробіття
38. Соціальний захист молоді на ринку праці
39. Роль громадських організацій у соціальному захисті
40. Соціальна відповідальність у сфері торгівлі
41. Соціально відповідальний маркетинг
42. Роль етики в підприємницькій діяльності
43. Соціальний аудит підприємств
44. Соціальна відповідальність у сфері фінансів
45. Сталий розвиток і підприємництво
46. Вплив соціальної політики на інвестиційний клімат
47. Соціальний захист працівників у період реформ
48. Соціальна відповідальність у аграрному секторі
49. Роль лідерства у формуванні відповідального бізнесу
50. Соціальні аспекти управління персоналом
51. Соціальна відповідальність у сфері ІТ
52. Підприємництво та подолання бідності
53. Соціальний захист людей з інвалідністю
54. Соціальна відповідальність у сфері освіти
55. Соціальні програми великих корпорацій
56. Роль медіа у формуванні соціальної відповідальності
57. Соціальна відповідальність у сфері туризму
58. Екологічні стандарти у бізнесі

59.Соціальний діалог у трудових відносинах

60.Майбутнє соціально відповідального підприємництва в Україні

Оцінювання знань студентів

Політика викладача щодо студента

Відвідування занять є обов'язковим компонентом вивчення навчальної дисципліни. Про відсутність з поважних студенти зобов'язані доводити до відома викладача заздалегідь. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, карантин, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із деканатом та викладачем.

Політика щодо зарахування результатів формальної, неформальної та інформальної освіти. Результати навчання, здобуті шляхом формальної, неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в ВНУ імені Лесі Українки шляхом валідації (https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultativ_navchannia_formalnii.pdf). Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які

за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, контрольній роботі тощо, які передбачені силабусом навчальної дисципліни:

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, відбувається в семестрі, що передує семестру початку вивчення освітнього компонента, або першого місяця від початку семестру, враховуючи ймовірність не підтвердження здобувачем результатів такого навчання.

Політика щодо академічної доброчесності

Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату. Списування під час контрольних робіт та заліку заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час онлайн тестування.

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-2 бали). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Підсумковий контроль

На іспит виносяться основні питання, типові та комплексні задачі, ситуації, завдання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

Питання та форма проведення іспит у повинні бути визначені у силабусі

Перелік питань на екзамен

1. Сутність і значення соціальної відповідальності підприємницьких структур
2. Соціальна економіка як складова державного управління
3. Формування соціальної політики в Україні
4. Вплив ринкових реформ на соціальну сферу
5. Нормативно-правове забезпечення соціальної політики
6. Роль Конституції України у соціальному захисті громадян
7. Основні закони у сфері соціальної політики
8. Державні соціальні стандарти та гарантії
9. Планування розвитку соціальної сфери
10. Фінансування соціальних програм
11. Поняття бідності та методи її вимірювання
12. Людський розвиток як соціально-економічна категорія
13. Індекс людського розвитку
14. Соціальний захист як елемент соціальної політики
15. Система соціального захисту в Україні
16. Соціальний захист підприємництва
17. Форми підтримки бізнесу
18. Соціальний захист економічно активного населення
19. Соціальне партнерство
20. Колективні договори та угоди
21. Поняття соціально-трудова конфліктів
22. Причини виникнення трудових спорів
23. Механізми врегулювання конфліктів
24. Роль посередництва та арбітражу
25. Соціальне страхування: сутність і принципи
26. Види соціального страхування
27. Пенсійна система України
28. Страхування на випадок безробіття
29. Страхування від нещасних випадків
30. Медичне страхування
31. Соціальний захист вразливих груп населення
32. Форми соціальної допомоги
33. Соціальні послуги та їх роль

34. Житлова підтримка населення
35. Державна підтримка соціальної сфери
36. Державні програми соціального захисту
37. Соціальна відповідальність бізнесу
38. Корпоративна соціальна відповідальність
39. Екологічна відповідальність підприємств
40. Етичні принципи підприємництва
41. Соціальні інвестиції
42. Благодійність і меценатство
43. Соціальне підприємництво
44. Захист прав споживачів
45. Соціальний аудит
46. Прозорість бізнесу
47. Антикорупційна політика підприємств
48. Цифровізація соціальної сфери
49. Соціальна відповідальність в умовах глобалізації
50. Міжнародні стандарти соціальної відповідальності
51. Роль держави у підтримці підприємств
52. Податкова політика і соціальний розвиток
53. Фінансова підтримка бізнесу
54. Інформаційно-консультаційна допомога підприємцям
55. Державне регулювання зайнятості
56. Професійна підготовка та перекваліфікація кадрів
57. Соціальний захист молоді
58. Соціальний захист осіб з інвалідністю
59. Перспективи розвитку соціальної політики в Україні
60. Майбутнє соціально відповідального підприємництва

Таблиця 1

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти за освітнім компонентом

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90 – 100	Відмінно	A	Відмінне виконання
82 – 89	Дуже добре	B	Вище середнього рівня
75 - 81	Добре	C	Загалом хороша робота
67 -74	Задовільно	D	Непогано
60 - 66	Достатньо	E	Виконання відповідає мінімальним критеріям
1 – 59	Незадовільно	F	Необхідне перескладання

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Бандура О. О. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні : монографія / О. О. Бандура. – Київ : КНЕУ, 2020. – 256 с.
2. Базилевич В. Д. Соціальна економіка : підручник / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – Київ : Знання, 2018. – 432 с.
3. Геєць В. М. Соціально-економічний розвиток України : теорія, методологія, практика : монографія / В. М. Геєць. – Київ : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2019. – 512 с.
4. Гринько Т. В. Корпоративна соціальна відповідальність : навч. посіб. / Т. В. Гринько. – Дніпро : НМетАУ, 2021. – 198 с.
5. Колот А. М. Соціально-трудові відносини : теорія і практика : підручник / А. М. Колот. – Київ : КНЕУ, 2019. – 376 с.
6. Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні : методологія оцінювання та соціальна політика : монографія / Е. М. Лібанова. – Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2020. – 348 с.
7. Мельник Л. Г. Соціальна економіка та сталий розвиток : навч. посіб. / Л. Г. Мельник. – Суми : Університетська книга, 2018. – 284 с.
8. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 18. – Ст. 73.
9. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46–47. – Ст. 403.
10. Шпикуляк О. Г. Соціальна відповідальність підприємств : теорія, методологія, практика : монографія / О. Г. Шпикуляк. – Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021. – 312 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Бібліотека ім. В.Г. Короленко. URL: <http://korolenko.kharkov.com/>
3. Студентська електронна бібліотека URL: <http://www.lib.ua-ru.net/>

Навчально-методичне видання

**Павлова Олена Миколаївна
Павлов Костянтин Володимирович
Самойленко Богдан Віталійович
Шабала Олександр Петрович**

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Методичні рекомендації

Друкується в авторській редакції

Друк – Волинський національний університет ім. Лесі Українки.
43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13.
Тираж 50 прим.